

Els Langhendries
Doctoraatsbursaal UHasselt

Nilde Marocchi
Mandaatassistent Sociaal recht UHasselt

Hof van Justitie

**HvJ 16 april 2013, Anton LAS t. PSA
Antwerp NV, zaak C-202/11, nog niet
gepubliceerd in de *Jurisprudentie***

Vrij verkeer van werknemers – Artikel 45 VWEU – In Vlaanderen gevestigde onderneming – Verplichting om arbeidsovereenkomsten in het Nederlands op te stellen – Arbeidsovereenkomst met grensoverschrijdend karakter – Beperking – Onevenredigheid

.....

In deze zaak sprak het Hof van Justitie zich uit over de (al dan niet) verenigbaarheid van de in Vlaanderen geldende verplichting tot het gebruik van de Nederlandse taal in sociale betrekkingen tussen werkgevers en werknemers (zoals opgenomen in het 'Vlaams Taaldecreet' van 19 juli 1973, *BS* 6 september 1973) met het Europeesrechtelijke beginsel van 'vrij verkeer van werknemers'.

Het arrest *Las* situeert zich op het moment van de beëindiging van een grensoverschrijdende tewerkstelling. Anton Las, een Nederlandse onderdaan met woonplaats in Nederland, hoofdzakelijk werkzaam in België voor een multinationale groep met zetel te Antwerpen (PSA Antwerp NV), werd ontslagen krachtens een Engelstalige (opzegging)brief. Overeenkomstig zijn – tevens in het Engels opgestelde – 'Letter of Employment' (arbeidsovereenkomst) ontving hij een beëindigingsvergoeding van 9 maanden loon. De heer Las riep evenwel de nietigheid van zijn arbeidsovereenkomst in, wegens strijdigheid met de door het 'Vlaams Taaldecreet' voorgeschreven taalverplichting. Hij vorderde daarbij aanzienlijk hogere bedragen dan diegene die hij had gekregen overeenkomstig zijn arbeidsovereenkomst. Op verzoek van PSA Antwerp NV legde de Arbeidsrechtbank te Antwerpen de zaak voor aan het Hof van Justitie, teneinde na te gaan of het 'Vlaams Taaldecreet' strookt met het binnen de Europese Unie geldende beginsel van 'vrij verkeer van werknemers'.

1. Verdrag betreffende de werking van de Europese unie ('VWEU') – 'Vlaams Taaldecreet'

Het 'vrij verkeer van werknemers', thans ingeschreven in artikel 45 van het VWEU, vormt een van de pijlers van de eengemaakte Europese markt. Het eengemaakte Europa steunt immers op vier fundamentele vrijheden, met name de vrijheid van goederen, van personen, van diensten en van kapitaal. Het Europees Hof van Justitie waakt over deze vrijheden, temeer daar de lidstaten over een zekere marge beschikken om deze vrijheden aan bepaalde beperkingen te onderwerpen.

Zo is in België geleidelijk aan regelgeving tot stand gekomen die het taalgebruik binnen de arbeidsverhoudingen regelt, met name de 'Bestuurstalwet' van 18 juli 1966, het 'Vlaams Taaldecreet' van 19 juli 1973 en het 'Frans Taaldecreet' van 30 juni 1982.¹ Het kwestieuze 'Vlaams Taaldecreet' stelt het Nederlands in als taal voor de sociale betrekkingen voor ondernemingen met een exploitatiezetel in het Nederlands taalgebied. Dit decreet had meerdere doelstellingen, waaronder ook de vernederlandsing van het bedrijfsleven: de doorstroming van de Vlaamse werknemers naar de top van het bedrijfsleven, de garantie dat de werknemer in zijn eigen taal zou worden aangesproken, én de bescherming van het Nederlands tegen de verfransing en ook (toen al) de verenigingsing van het bedrijfsleven.²

Het Hof van Justitie sprak zich reeds uit over mogelijke belemmeringen van het 'vrij verkeer van werknemers' die meer specifiek het gevolg waren van (nationale) taalvoorschriften. Zo werd in het arrest *Groener* (HvJ 28 november 1989, zaak C-379/87, punt 19) reeds als principe vooropgesteld dat 'het EEG-Verdrag er zich niet tegen verzet dat een lidstaat een beleid voert tot bescherming en stimulering van een taal die zowel de nationale taal als de eerste officiële taal is'. Er werd evenwel meteen aan toegevoegd dat de uitvoering van zulk beleid niet mag leiden tot aantasting van een fundamentele vrijheid zoals het 'vrij verkeer van werknemers'. De uitvoeringsmaatregelen van dergelijk beleid mogen geenszins onevenredig zijn aan het nagestreefde doel.

1. De regionale taalregelgeving (i.c. het Vlaams en Frans Taaldecreet) is vrij gelijklopend, met dien verstande dat het 'Vlaams Taaldecreet' enkel iets uitvoeriger werd uitgewerkt én dat overtredingen van het 'Frans Taaldecreet' (anders dan in het 'Vlaams Taaldecreet') niet strafrechtelijk kunnen worden gesanctioneerd. Beide taaldecreeën voorzien evenwel in een absolute nietigheid van de in de verkeerde taal opgestelde documenten. De redenering uit het arrest *Las* zou bijgevolg ook naar analogie kunnen worden toegepast op het 'Frans Taaldecreet'. Ingevolge de 'Bestuurstalwet' daarentegen kunnen onregelmatige documenten wel retroactief vervangen worden. Deze wet voorziet bijgevolg geen absolute nietigheid als sanctie, waardoor deze wet vermoedelijk wel zou voldoen aan het door het Hof van Justitie vooropgestelde proportionaliteitscriterium (zie verder 2.c. (rechtvaardigingsgronden)).
2. R. BLANPAIN, 'Taaldecreet is niet strijdig met vrij verkeer werknemers', 2013, http://www.cer-leuven.be/cerleuven/Blanpain/standpunten/taaldecreet_is_niet_strijdig_met.html. Deze doelstellingen lijken we terug te vinden in het arrest *Las*, met name onder de eerste twee rechtvaardigingsgronden die de Belgische Regering aanvoert.

Concreet komt het er volgens de vaste rechtspraak van het Hof van Justitie op neer dat een maatregel die het 'vrij verkeer van werknemers' belemmert, slechts toelaatbaar is wanneer

- . deze een legitieme, met het verdrag verenigbare doelstelling nastreeft en zijn rechtvaardiging vindt in dwingende redenen van algemeen belang, en
- . de maatregel geschikt is voor de verwezenlijking van het nagestreefde doel.

2. Bevestiging 'vaste rechtspraak' van het Hof van Justitie

In het voorliggende arrest *Las* volgt het Hof van Justitie in wezen (het stramen van) zijn eerdere rechtspraak in vergelijkbare zaken.

a. Ontvankelijkheid?

Zo stelt het Hof van Justitie in eerste instantie dat de in het geding zijnde arbeidsverhouding wel degelijk een grensoverschrijdend karakter heeft, zodat het Unierecht (*i.c.* artikel 45 van het 'VWEU') van toepassing is.

Daarnaast bevestigt het Hof tevens dat ook de werkgever zich kan beroepen op het principe van 'vrij verkeer van werknemers'. De vaste rechtspraak huldigt het principe dat het recht van de werknemers om zonder discriminatie in dienst te worden genomen en arbeid te verrichten, noodzakelijkerwijs het recht van de werkgevers om werknemers met inachtneming van de regels betreffende het 'vrij verkeer van werknemers' in dienst te nemen, als complement heeft (HvJ 11 januari 2007, *ITC GmbH*, zaak C-208/05, punt 23; HvJ 13 december 2012, *Caves Krier Frères*, zaak C-379/11, punt 28). Anders oordelen, zou ertoe leiden dat de lidstaten het 'vrij verkeer van werknemers' makkelijk kunnen beperken door aan de werkgevers voorwaarden voor de indienstneming van buitenlandse werknemers op te leggen.

b. Vormt het 'Vlaams Taaldecreet' een belemmering van het 'vrije verkeer van werknemers'?

De kern van de zaak betreft in de eerste plaats de vraag of het 'Vlaamse Taaldecreet' een beperking vormt op het 'vrij verkeer van werknemers'.

Opnieuw op basis van zijn vaste rechtspraak, besluit het Hof wel degelijk tot het bestaan van een belemmering. De verdragsbepalingen inzake het 'vrij verkeer van werknemers' staan immers in de weg aan nationale maatregelen die het gebruik van de in het verdrag gewaarborgde fundamentele vrijheden door de EU-onderdanen kunnen belemmeren of minder aantrekkelijk kunnen maken, zelfs wanneer deze van toepassing zijn zonder discriminatie op grond van nationaliteit (HvJ 10 maart 2011, *Casteels*, zaak C-379/09, punt 22).

Ingevolge het 'Vlaams Taaldecreet' moeten werkgevers met een exploitatiezetel in het Nederlandse taalgebied (ook) de arbeidsovereenkomsten met een grensoverschrijdend karakter in de Nederlandse taal opstellen. Het Hof oordeelt dat een dergelijke regeling een afschrikkende werking kan hebben voor de uit andere lidstaten afkomstige niet-Nederlandstalige werkgevers en werknemers, wat bijgevolg een duidelijke belemmering vormt van het 'vrij verkeer van werknemers'.

c. Zijn er (geschikte) rechtvaardigingsgronden voor de vastgestelde belemmering?

Aangaande een mogelijke rechtvaardiging van dergelijke belemmeringen, geldt als algemeen aanvaarde regel dat deze laatste slechts toelaatbaar zijn mits zij een doel van algemeen belang nastreven, geschikt zijn voor de verwezenlijking ervan én niet verder gaan dan noodzakelijk om het gestelde doel te bereiken (HvJ 18 juli 2007, *Commissie v. Duitsland*, zaak C-490/04, punten 64 en 65; HvJ 1 april 2008, *Regering van de Franse Gemeenschap en Waalse Regering*, zaak C-212/06, punt 55; HvJ 7 oktober 2010, *dos Santos Palhota*, zaak C-515/08, punt 47).

De doelstellingen die de Belgische Regering *in casu* ter rechtvaardiging aanvoert, zijn drievoudig. Zo wenste de Belgische regelgever via de decretale taalwetgeving (1) het gebruik van de verschillende officiële talen in België te bevorderen en te stimuleren, om vervolgens (2) de bescherming van de werknemers te verzekeren door hen in staat te stellen om in hun eigen taal kennis te nemen van de sociale documenten, en om ten slotte (3) de doeltreffendheid van de controle en het toezicht door de sociale inspectie te waarborgen.

Het Hof van Justitie bevestigt in het arrest *Las*, en dit onder verwijzing naar artikel 3 (lid 3, 4de alinea) van het VEU en naar artikel 22 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, dat het bevorderen en stimuleren van het gebruik van (een van) de officiële landsta(a)l(en) wel degelijk een beperking op het 'vrij verkeer van werknemers' kan rechtvaardigen. Niettegenstaande het feit dat het Hof ook de twee andere doelstellingen erkent als mogelijk dwingende redenen van algemeen belang, oordeelt het toch dat de maatregelen (*i.c.* deze van het 'Vlaams Taaldecreet') verder gaan dan nodig om het nagestreefde doel te bereiken.

Vooraf de sanctie op de schending van de taalverplichting, met name de absolute nietigheid van de desbetreffende documenten, houdt zware civielrechtelijke gevolgen in voor de werkgever. Het Hof oordeelt dan ook dat een regeling die zou voorzien in de mogelijkheid om (naast het opstellen van de documenten in de officiële taal) een rechtsgeldige vertaling van dergelijke documenten op te stellen, minder ingrijpend, maar toch nog geschikt zou zijn om de doelstellingen van de taalregelgeving te waarborgen.

Het Hof van Justitie oordeelt bijgevolg dat de doelstellingen die door het 'Vlaams Taaldecreet' worden nagestreefd, kunnen worden verwezenlijkt met andere middelen die meer geschikt en minder beperkend zijn voor het 'vrij verkeer van werknemers'.

3. Toch enkele nieuwigheden en aandachtspunten

Hoewel het Hof van Justitie in het arrest *Las* zijn eerdere rechtspraak bevestigt, ontwaren we toch een aantal vermeldenswaardige elementen.

De zaak *Las* onderscheidt zich van de eerdere vergelijkbare zaken betreffende taalvoorwaarden, in die zin dat het *in casu* een regionale taalregelgeving betreft van een gefedereerde eenheid van een EU-lidstaat, daar waar de eerdere rechtspraak vooral de bescherming van de (enige) nationale officiële landstaal besprak. Zowel in het arrest *Las* als in de conclusie (van advocaat-generaal N. JÄÄSKINEN) ervan, wordt

uitdrukkelijk erkend dat de bescherming van een nationale, dan wel regionale officiële taal, een doelstelling van algemeen belang vormt die in beginsel een beperking op het 'vrij verkeer van werknemers' kan rechtvaardigen. Deze erkenning van (de eigenheid van) de gefedereerde entiteiten is van ontegensprekelijk belang voor de federale staten.

Daarenboven blijkt uit het arrest tevens dat de Europese Unie de bescherming en stimulering van de officiële landsta(a)l(en) van een EU-lidstaat, hoog in het vaandel draagt. De uitdrukkelijke verwijzing naar de bepalingen in het VEU en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie die de rijke verscheidenheid van taal en cultuur binnen de Europese Unie wensen te consolideren, wijst erop dat deze het louter 'retorische' overstijgen. Het Hof van Justitie hecht wel degelijk belang aan deze 'algemene' bepalingen uit het VEU en het Handvest, en ontkracht hiermee de vrees van sommigen dat ze juridisch dode letter zouden blijven. Hiermee heeft het Hof de principes inzake de (grenzen van de) taalreggeving verder kracht bijgezet, vertrekkende van de premisse dat de Europese Unie het concept van taalkundige verscheidenheid in acht neemt.

Dit laatste volgt tevens uit het feit dat deze rechtspraak verder volledig in lijn lijkt te zijn met eerdere rechtspraak in deze materie. Zo werd o.a. ook in de zaak *Commissie v. Duitsland* reeds geoordeeld dat de verplichting tot vertaling van een beperkt aantal sociale documenten geen zware administratieve of financiële lasten meebrengt, die verder zouden gaan dan nodig voor het bereiken van het nagestreefde doel van sociale bescherming (HvJ 18 juli 2007, zaak C-490/04, punt 76). In afwachting van een mogelijke aanpassing van het 'Vlaams Taaldecreet'³, lijkt dit voorlopig dan ook de te volgen weg zijn: werkgevers met een exploitatiezetel in het Nederlands taalgebied laten de anderstalige documenten best gepaard gaan met een exemplaar in de Nederlandse taal.

Daar het Hof van Justitie het Unierecht bespreekt, blijft het huidige 'Vlaams Taaldecreet' wel onverkort van toepassing op grensoverschrijdend verkeer van buiten de Europese Unie. Ook in louter nationale context (met name een Frans-talige die in een Vlaamse onderneming komt werken) behoudt het 'Vlaams Taaldecreet' zijn werking. Naast dit alles blijven er nog steeds een aantal openstaande vragen. Zo vragen sommigen⁴ zich af welke sociale documenten worden beoogd door deze rechtspraak: wat met het arbeidsreglement, collectieve arbeidsovereenkomsten, loonbrieven, ...? De toekomst zal hierin wellicht klaarheid scheppen.

HvJ 6 november 2012, Europese Commissie t. Hongarije, zaak C-286/12, nog niet gepubliceerd in de *Jurisprudentie*

Direct verschil in behandeling op grond van leeftijd – Gelijke behandeling inzake arbeid en beroep – Artikel 6 Richtlijn 2000/78/EG – Verplichte verlaging pensioenleeftijd rechters, officieren van justitie en notarissen – Onevenredigheid tussen maatregel en doelstelling

Op 6 november 2012 oordeelde het Hof van Justitie van de Europese Unie in de zaak Europese Commissie tegen Hongarije over een nationale regeling die rechters, officieren van justitie en notarissen verplicht hun ambt neer te leggen bij het bereiken van de leeftijd van 62 jaar. Dit is de leeftijd waarop de werkzaamheden voor ambten in de openbare dienst in principe beëindigd worden. Voordien moesten de rechters, officieren van justitie en notarissen slechts verplicht hun ambt neerleggen op 70 jaar.

De zaak Europese Commissie tegen Hongarije is een beroep tot niet-nakoming ingesteld door de Europese Commissie tegen Hongarije, omwille van het feit dat de Hongaarse wetgever de verplichtingen voortvloeiende uit de Richtlijn 2000/78/EG tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep niet was nagekomen. Deze zaak behoort tot de groeiende rechtspraak van het Hof van Justitie met betrekking tot leeftijdsdiscriminatie.

1. Voorafgaande rechtspraak

Het Hof heeft reeds eerder geoordeeld over dergelijke automatische beëindiging van de werkzaamheden bij het bereiken van de pensioenleeftijd. Gelijkaardige zaken waarin de directe relatie tussen overheid en ambtenaar aan bod kwam, zijn de zaken *Fuchs en Köhler* (HvJ 21 juli 2011, Gerard Fuchs en Peter Köhler t. Land Hessen, gevoegde zaken C-159/10 en C-160/10, zie bespreking in TBP 2012, afl. 7, 441-444). In deze zaak werd een ambtenarenwet in vraag gesteld die voorziet in een verplichte pensioenleeftijd voor ambtenaren van het Land Hessen. Het Hof oordeelde uiteindelijk dat een dergelijk verschil in behandeling geoorloofd is.

2. Richtlijn 2000/78

De Kaderrichtlijn regelt zowel directe als indirecte discriminatie in de arbeidssfeer o.a. op grond van leeftijd. Deze richtlijn is van toepassing binnen zowel de publieke als de private sector.

De Kaderrichtlijn verbiedt niet alle verschillen in behandeling op grond van leeftijd. De richtlijn voorziet in verschillende rechtvaardigingsgronden die van toepassing zijn op alle gronden die beschermd worden door de richtlijn. Vooreerst geldt de algemene rechtvaardigingsmogelijkheid bij een indirect verschil in behandeling. Verder onttrekt artikel 2,

3. En desgevallend ook het 'Frans Taaldecreet'.

4. R. BLANPAIN, 'Taaldecreet blijft overeind', *Juristenkrant* 2013, 16.

